THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL,
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents

מיר זענען אנדערש

פארטיעפט מען זיך נאָר אין אידישען לעבען, זוכט מען צו דערגרונד געווען זיך צו יענע סיבות, וועלכע האבען געהאלפען אויספורעמען דאָס אידישע לעבען אין א באשטימטער פארם. דאן איז ניט שווער צו דערלערנען די הויפט־אורזאכע, אויף וועלכען אלעס שטיצט זיך.

מיר זענען א פאָלק "אנדערש" פון אלע פעלקער. עס איז ניטאָ קיין איין געביעט אין לעבען אין דער מאטעריעלער וועלט ווי אין דער גייסטיגער. וואו מיר זאָלען ניט זיין "אנדערש" פון אלעמען — און האריבער דאָס אידישע פראבלעם, די גאנצע אידען־פראגע.

"ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ודתיהם שונות מכל העם" — עס איז פאראן א פאָלק צוזייט אין צושפריט צווישען אלע פעלקער. און זייער גלויבען איז "אנדערש" פון יעדען פאָלק — אזוי דערציילט אונז די געשיכטע פון אסתר.

מיר זענען "אנדערש" פון אלעמען. אזוי זענען מיר געווען ווען די מצרים האבען אונז פארשקלאפט. אזוי זענען מיר געווען אין מיטעלאלטער, ווען די אינקווזיטארען האבען אונז געברענט אויף די שייטער־הויפענס. אזוי זענען מיר געווען אלע מאָל. און קיין מאכט איז ניט אומשטאנד אונז צו צוברעכען, אונזער "אנדערשקייט".

און אנדערש זענען מיר אויך מיט דעם, וואָס אין אונזער געשיכטע שפיעלען נסים אזא ראָליע. דער נס פון פורים איינגעשלאסען.

איז ניט ווייטיג פאר אונז צו דער נס פורים איז טאקע געווען א זוערקלייכיים. אדער בלויז א לעגענדע. א סימבאל איז עס אבער זיכער, וואָס באשטעטיגט אז ביי יעדער געפאר, וועלכע באדראָעט אונז צוליעב אונזער אנדערשקייט, ווערען מיר ווי דורך א נס געראטעוועט.

צי עס איז געווען דער המן אין פרעסיע, אין פארשידענע צייטען און פארשידענע לענדער — אלע און איבעראל, האבען זיי געזוכט אונזער פאר־נעכטונג. און אין דער גרעסטער עת צרה, כמעט א האפנונגסלאזע לאגע, זענען מיר ווי דורך א נס געראטעוועט געווארען.

און דאָס פאָלק וואָס האָט זיך געראטעוועט, האָט אין זיין רעטונגס־יום־טוב געזוכט אריינצוטראגען די גאנצע פייערליכקייט. און פורים איז געווארען דער פריילאכסטער אידישער טאג, ווען מען האָט אפילו דערלויבט זיך אזוי אצו "שכור"ען. אזש מען זאָל ניט וויסען דעם אונטערשייד צווישען "ארור המן" און "ברוך מרדכי". פורים איז געווארען דער טאג, אין וועלכען דאָס פאָלק האָט אזועקגעמאכט מיט אלע פארבאטען און איסורים, אלעס טעג מען, אבי נאָר צו געבען דער פרייד און איסדרוק.

און אין דער גרויסער פרייד איז אמקלארסטען דעמאנסטרירט געווארען די אידישע אינגיגקייט, און אין קיין טאג אין יאָר ווערט ניט אזוי אפגעווישט די אידישע צוטיילונג, ווי אינ'ם פורים טאג, ווען אלע זענען גלייך.

און אפשר שטעקט טאקע אין דעם דער גאנצער נס. ניט נאָר דער נס פון פורים, נאָר דער נס פאר אלע צייטען — צוטיילונג און צושפאלטונג פירט אונז צו אונטערגאנג, איינגיגונג און געשלאָסענקייט אבער איז דער וועג צו לעבען אין שאפען.

נייל "אנדערש" זענען מיר פון אלע אנדערע פעלקער. טראָץ אונזער צוזייטקייט און צושפרייטקייט צווישען זיי.

אטעאיזם אין אונזערע העכערע לערן־אנשטאלטען

ביז איצט האָט זיך נאָך דער טומעל ניט איינגעשטילט אדום דער סענסאציע וואָס איז געשאפען געווארען איבער אן עדיטאריעל, וועלכער איז דערשיינען אין דער סטודענטען־צייטונג פון דעם טאראנטאר אוניווערזיטעט "דהי וואַרסיטי". אלע טאָג־פראגען זענען פארברוקט געווארען אן א זיין אין דער חיצונ טעגליכער פרעסע איבער דעם דאזיגען עדיטאריעל און אפילו אין אונזער פראוועניציעלען פארלאמענט האָט די דאזיגע סענסאציע געפונען אן אפקלאנג.

וואָס־זשע איז עס געווען פאר אן עדיטאריעל וועלכער האָט אזוי אויפגערודערט אונזער טאראנטאר געמיינזאכן? וואָרום מיר ווייסען דאָך אז ניט אבי וואָס פאר אן עדיטאריעל איז בכוח צו פאראורזאכען אזא סענ־סאציע ווי דער וואָס איז דערשיענען אין דער "וואַרסיטי". מסתמא האָט אין דעם דאזיגען עדיטאריעל געמוזט שטעקען עפעס אזעלכעס, וואָס איז אויסער מדרך הטבע. און ווירקליך איז דער דאזיגער עדיטאריעל געווען ניט קיין געוועגליכער. דאָס איז געווען אן אפיקורסישער לייט־ארטיקעל, אין וועלכען עס ווערט דערקלערט צווישען אנדערעס, אז די שטודירענדע יוגענט באשטיים מערסטענס פון "פראקטישע אטעאיסטען" (אפיקורסים).

אָט די דאזיגע באמערקונג האָט עס געטראפען ווי א דונער אין קאָפּ פון אונזער גאָטספארכטיגער טאראנטאָ. און עס איז דאריבער קיין וואונדער ניט וואָס עס האָט זיך אנטוויקעלט אזא סענסאציע ארום דעם דאזיגען ענין. מיט'ן רעזולטאט, אז די סטודענטען־צייטונג, וואו דער עדיטאריעל איז דערשיענען, איז פון דער באארד פון גאווערנארס, פונ'ם אוניווערזיטעט, אויפגעלייזט געווארען אין עס איז נאָך געפלאנגענווערן צו באשטראָ־פען דעם יונגען רעדאקטאר פון דער דאזיגער צייטונג, באזונדער.

ניים דאָ אונז איינגענטליך ניט אן די הויפט פראגע, צי אטעאיזם איז בעסער אדער ערגער פון רעליגיע. נאָר די פראגע איז דאָ, צי האבען די יונגעליים וועלכע שטודירען אין אן אוניווערזיטעט א רעכט, אדער ניט, צו אויסדריקען פריי איערע א מיינונג — מעג די דאזיגע מיינונג זיין, אפילו ניט צום הארצען פון איינינע גייסטיגע פאסטובער?

דער אמת איז, אז סטודענטען זענען שטענדיג ליבעראל און אפילו אפיקורסיש, כל זמן זיי שטודירען. זיי נעמען אן גאנץ געוואגטע רעזולטאטען, ווי לאנג, זיי באוזכען דעם אוניווערזיטעט, קיים אבער האבען זיי גראדואירט און טרעטען שוין אריין אינ'ם פראקטישען לעבען, פארגעסען זיי באלד אן זייער אמאליגען ליבעראליזם. און ווערען אליין "פראקטישע מענשען".

אזוי איז עס אומעטום און אזוי איז עס דאָ אויך. האבען דאָס געמעגט וויסען אונזערע גייסטיגע פירער און ניט מאכען אזא נאַרישען טומעל איבער א זאך וועלכע האָט גארנים פארדינט אזא "פובליסיטי". ווי דער דערמאָנטער עדיטאריעל אין דער סטודענטען־צייטונג האָט באקומען. א חוץ דעם האָט מען אויך געמעגט נעמען אין אנבאטראכט דעם פאקט, אויף וועלכען אטוירני דזשענעראל קאָל. פריים האָט אנגעוויזען, אז אין צייט פון א קריזיס, ווען מענשען איז שלעכט און זיי ליידען, זענען אזעלכע אפיקורסישע געדאנקען א גאנץ נאטירליכע זאך.

און ווען די גייסטיגע פירער פון טאראנטאָ וואָלטען דאָס אלעס געווען גענומען אין אנבאטראכט, און וואָלטען דערצו אויך געווען גענוג גרויסמו־טיג צו אנערקענען, אז יעדער מענש איז באַרעכטיגט צו אויסדריקען פריי זיינע א מיינונג — דאן וואָלט אזא נאַרישע סענסאציע פארמידען געווארען, און אנשטאט צו צושמירען פון אויף טויזענט טעלערלאך, וואָלט מען גאָר געמאכט א קנאפּען פירוש דערפון.

און עס וואָלט אויך געווען געזינגטער פאר אלע צדדים . . .

פורים אין ארץ ישראל

(א פאר שטריכען).

פון ז. קאָטלער
(ירושלים).

אן ארימע, א זעהר ארימע איז אונ־זער הייליגע לאנד, ארץ ישראל!

ארים אין א געניגענדע אידישע באַ־פעלקערונג, אין גרויסע אידישע קאָפּיטאַ־לען, אין אמת'ע הארציגע פריינד. אין קולטורעלע גוטע שכנים. אין גערעכטע מושלים און — לויט סער סימפסאנס באַ־הויפטונג — אויך אין גענוג קולטיווירַ־באַרען באדען....

דאגעגען איז זי אבער רייך אין גייסט און נאָך מעהרער רייך איז זי, טאקע זעהר רייך אין טעג פון פרייד און מאָמענטען פון באגייסטערונג.

און די אזוי אפטע פרייד און באַ־גייסטערונג גיבען איהר דערהויפּט די אי־רישע ימים טובים.

ווייל ניטא איצט שוין מעהר קיין לאנד אויף נאָך דער וועלט, וואו דער אי־רישער יום טוב זאָל אזוי שטרענג אָפּגע־היט ווערען — וועגיגסטענס בפרהסיה — און זאָל אזוי עכט אידישלאך געפייערט ווערען ווי אין אונזער ארץ ישראל.

אפילו דער נאָר קלענסטער, ניט באַ־דייטענדער און כמעט "חול"־דיגער יום־טוב, ווערט אין ארץ־ישראל געהיט שטרענגער און געפייערט פרייד־יגער און נשמה'דיגער אלס דער גרעסטער, וויכ־טיגסטער און הייליגסטער אידישער יום טוב ווערט געהיט און געפייערט אין גלות.

שוין אפּגערעדט פון די גרעסטע און וויכטיגסטע אידישע ימים־טובים.

דער זעלבער באלשעוויק, וועלכער האָט אין רוסלאנד ארעסטירט און שטרענג בעשטראפט פאר "היטען שבת", ער אליין מיט זיין איינענעם וויללען דאָ, אין ארץ ישראל, רוהט דוקא נאָר שבת און יום־טוב.

א ברירה האָט ער?

אז שבת און יום טוב איז די פאבריק געשלאָסען, 'פּאַרראַר' און גאָרטען זענען געשפּאַרט!

און אפילו די נאָר קליינע, ניט באַ־דייטענדע און איבער האלב וואָכעדיגע ימים־טובים. אָט ווי לכשל, בכורים, חמשה עשר בשבט און פורים!

פאר "בכורים" — איז אין גלות ניטאָ ניט קיין פּלאץ אין ניט קיין אורואַ־כע.

"ט"ו באב" — האָט מען אין גלות שוין לאנג, לאנג פארגעסען, אפילו אין די פרומע גאטספארכטיגע קרייזען.

"חמשה עשר בשבט" — איז מען מען דאָרט "מכבד" מיט א טרוקענער פייג...

און פורים?

אָט דעם דאזיגען אמאָל אזוי אידיש פרעהליכען און פאקסטיפליכען הארציגען און זיסען יום טוב, קומט מען שוין דאָרט אָפּ מיט בלויז א האָנ־ניג־טיגעל צו מיט אן ארימען המן־טאש.

אפילו אויך דאָרט, אין גלות וואו מען געדענקט נאָך זיין־אמאליגען פראכט נאַראַנ־ען און פרייד — אפילו דאָרט ווערט ער איצט געפייערט מיט בלויז א זאַטע עכט וואָכעדיגע "סעודה" און דאָס ניט אין איבעריג פיעלע אידישע הייזער.

פורים איז שוין דאָרט ניט מעהר דער זיסער יום טוב פון פריי פארברענגען און הויליען "ער דאָ ידעי". נאָר נאָר דעם יום טוב פון דעם פרעסעריישען מאָנען.

גאנץ אנדערש אָבער איז דער שיקזאל אפילו פון אָט די דאָזיגע "נישטיגע" איבער האלב וואָכעדיגע אידישע ימים טובים אין אונזער לאנד, אין ארץ ישראל.

דאָ, אינ'ם לאנד פון אונזער נאציאָ־נאלע אויפלעבונג אויף אונזער נאציאנא־לען באדען, און וואו די ערד־ארבייטער די שפּייער פונ'ם לאנד זיינען ניט איוואן, יאנקע און פריץ, נאָר אידישע חלוצים און חלוצות: דאָ לעבען אויף צוזאמען מיט דעם פאָלק אויך זיינע בעסטע, שעהנסטע און הייליגסטע טראַדיציעס. מנהגים און זיטען, זאָגאר די יענינגע, איבער וועלכע די אידען אין גלות אפילו די בעסטע און איבערגעבענסטע, האָבען זיך שוין לאנג פארגעסען, טאקע צוליעב דער אזוי שער־ליכער ווירקונג פון דעם שווערען גלות.

"חמשה עשר בשבט" און די אזוי לאנג פארגעסענע "בכורים" זענען דאָ, דערהויפּט אויפ'ן נאציאָנאלען באָדען, די שעהנסטע און גייסטרייכסטע קרייזען אין אונ'ם טויזענט יאָר אין אונ'ם אנדערע פעלקער. אין עמק־יזרעאל, צו אויפלעבען אויך דעם יום טוב פון "ט"ו באב", אלס קינדער יום טוב.

פורים?

ניט בלויז אין דער אזוי יונגער און ריין אידישער תל־אביב, אבער אויך אין די האלב באַנייטע און האלב אור־אלטע ירושלים, חיפה און טבריה, — אומעטום! איבער נאנץ ארץ ישראל, אין דאָרף ווי אין שטאדט, ווערט דער פורים יום טוב געפייערט מיט פיעל, פיעל מעהרער פאַ־ראַר. גייסט און פרייד, אלס ער איז ווען דער פרעסעריישער מאָנען אין גלות, אפילו אין די ריין אידישע צענטערען און די בעסטע "אמאליגע צייטען".

פורים, דער יום טוב פון דער אידישער פרוי

פון מ. אינדריטץ

די אידישע פרוי, אין אונטערשייד פון אנדערע פרויען אין אריענט, האָט אימער געשפּיעלט א געוויסע ראָליע אין לעבען. זי האָט אימער געהאָט צו זיך די אכטונג פון די געזעלשאפט, און מען האָט זיך צו איהר באצוגען מיט אָנזעהן. ווען מען פארגלייכט די לאגע פון דער אידי־שער פרוי אמאָל מיט דער לאגע פון די איבעריגע פרויען פון אריענט, קען מען זיך ניט אָפּוואונדערען ווי אזוי דאָס איז נאָר מעגליך געווען. די אריענטאלישע פרוי איז געווען און איז נאָך ביי פיעלע אריענטאלישע פעלקער יעצט — ניט מעהר ווי א שקלאפין. דער מאן האָט גע־קענט טאָן מיט זיין פרוי, וואָס זיין הארץ גלוסט, זאָגאר טויטען, און עס איז ניט געווען וועגן עס זאָל איהם דאריין שטערען. די פרוי האָט קיינע רעכט ניט געהאָט און איז געווען ניט מעהר ווי איהר מאנ'ס באדינערין. די אידישע פרוי אָבער איז שוין צו יענער צייט באטראכט געווען אלס א מענש, וועלכער האָט געוויסע רעכ־טען איבער זיך.

די אידישע פרוי איז דערפאר געווען איבער די גרעסטע פאטריאטין. איהר לעבען צו איהר פאָלק איז געווען זאָגאר גרעסער ווי די ליעבע וואָס איהר מאן האָט געהאָט צו זיין פאָלק, און אונטער קיי־נע אומשטענדען האָט זי איהר אָפּשטאר־מונג ניט פארגעסען און איהר פליכטס באַוואוסטזיינקייט ניט אויפגעגעבען.

עס קען זיין, אז ס'איז נאָר מיין אייי־גענע השערה. אָבער אָט דיזע באַראַכטע־ריסטיק פון דער אידישער פרוי איז עס פאראייביגט געווארען אין דעם פורים יום טוב. דוקא דערפאר, וואָס אסתר איז געווארען א מלכה, די העכסטע שטופע צו וועלכע א פרוי קען דערגרייכען, און דוקא דערפאר, וואָס די דאָזיגע גדולה האָט איהר ניט געמאכט פארגעסען איהר אפשטאמונג, איז זי גרוים געווארען אין די אויגען פון פאָלק, און איז געשטעלט געווארען אלס מאָדעל פון איבערגעבענ־קייט צום פאָלק.

נאָך ביי דעם היינטיגען טאָג זעהען מיר, ווי פיים ווערט נאָר איינער דערהויי־בען צו א געוויסער געזעלשאפטליכער שטעלונג הויבט ער אָן צו פארגעסען זיין אפשטאמונג און ספּעציעל זיין פאָלק. אפילו אין דער יעצטיגער צייט, ווען מענ־שען האָבען זיך מעהר אדער ווייניגער צו־געוואוינט צו פרייהייט, ווען מענשען האָבען זיך אויסגעלערענט צו זיין שטאָלץ מיט זייער „איך", האָט דער איד נאָך אלץ ניט דערגרייכט די מדרגה פון שטאָל־צירען מיט זיין אפשטאמונג. מען קען ברענגען טויזענט און איינס ביישפּיעלע פון היינטיגע צייטען, ווי אידען זוכען מיט אלע מעגליכקייטען אָפּצוואוישען פון זיך זייער אידישע אנגעהעריגקייט, אזוי גלייך נאָר ווי זיי ארבייטען זיך ארויף, אמת, עס זענען פאראן שוין פיעלע, וועלכע ערקלערען שטאָלץ, אז זיי זענען פון אידישער אפשטאמונג, אבער מען דאַרף ניט פארגעסען, אז יעצט איז די צייט פארט אן אנדערע.

אין די אמאָליגע צייטען אבער האָט עקאָנאָמישע, פּאָליטישע אדער סאָציאַלע דערהויבענקייט פון דעם אידישען יחיד געמיינט א פארלוסט פאר'ן אידישען פאָלק. דער דאָזיגער יחיד איז מיערר־סטענס אויעף אינגאנצען פון זיין פאָלק, ווער רעדט נאָר, אז איינער איז דערהויי־בען געווארען צו דעם העכסטען אמט פון א מדינה, דאן האָט ער מעהרסטענס זיי־כער ניט געוואָלט הערען פון זיינע ברי־דער און שוועסטער.

אנדערש איז אבער דער פאל געווען מיט אסתר'ן. זי וועלכע איז ניט מעהר געווען ווי אן ארים מיידעל, וואָס האָט זיך ערצויגען אין הויז פון א פעטער, און ווען זי איז, דורך דעם שיקזאל געצוואונ־גען דערהויבען, געווארען צו ווערען זי פרוי פון איינעם פון די מעכטיגסטע קע־ניגען פון יענער צייט, האָט זי איהר אָפּ־שטאמונג ניט פארגעסען, ערשטען סיגנאל פון געפאהר פאר איהר פאָלק, פאר איהרע ברידער און שוועס־טער, האָט זי אום קיין זאך ניט געקי־מערטאון אין גרייט געווען זיך מוסר נפש צו זיין פאר'ן כלל.

און ווי אזוי האָט אסתר עס דורכ־געפיהרט? אויף קיין פאל ניט ווי יהודית פון דער משה האלאפערניס האָט געטאָן. שטאָלץ האָט זי זיך אויפגעשטעלט און ערקלערהדט איהר אָפּשטאמונג, שטאָלץ האָט זי ערקלעהרט, אז די געפאהר וואָס שוועבט איבער איהר פאָלק איז אויך איהר געפאהר, אז דער אויסראָטונג פון איהר פאָלק מיינט אויך זי אויסצורעטען. „אויב איך האָב איינזעהן אין קעניג'ס אויגען, בעט איך מיין לעבען און דאָס לעבען פון מיין פאָלק, ווייל מיר זענען איבערגעגעבען געווארען צו אויסראָטונג און פארניכטונג", און שוויינען קען זי ניט.

אסתר איז געווארען דעם קעניג'ס פרוי ניט דערפאר, וואָס זי האָט געוואָלט מיט איהר שעהנקייט געווינען עפּעס פאר זיך אדער פאר איהר פאָלק, ניט דורך פערזענליכע אמביציעס, נאָר דורך צוואונג און ניט. דורך שעהנקייט האָט זי געזוכט נאכהער דאָס לעבען פון איהר פאָלק צו געווינען.

ווען מרדכי האָט איהר דער־מאנט אויף איהרע פליכטען, האָט זי מיי־טיג אויסגעפילט די שליחות, און פון איהר פאָלק אנערקענונג געקראָגען. עס איז די אנערקענונג, אז די אידישע פרוי פאר־נעסט ניט איהרע פליכטען, און איז גרייט צו טאָן איהר חוב פאר איהר פאָלק.

דער פורים יום טוב איז דערפאר דער יום טוב פון דער אידישער פרוי אין אנערקענונג פון איהר גרייטקייט צו די־ענען איהר פאָלק אין יעדער צייט און אונטער אלע אומשטענדען.

מגילת אסתר און פורים

פון הרב חיים נירען

די געשיכטע פון פורים, אדער ווי זי דופט זיך "מגילת אסתר", האָט געהאָט א מערקווירדיגען מזל. אין דער צייט וואָס אריינגע קריטיקער זענען אויף איהר אריפנעפאלען מיט כעס און האבען זיך געטשעפּעט צו איהרע הויפּט־תעלדען, האָ־בען מאנכע אידישע היסטאריקער זי נאָר ניט אנערקענט אלס געשיכטע. זיי האבען אין ערנעץ ניט געקענט גלייכען דער אחשורוש איז געווען און ווען דאָס האָט פאסירט.

דער גרויסער היסטאריקער גרעץ האָט אפילו ניט געפונען פאר נויטיג צו דערמאָהנען, א וואָרט וועגען דער גאנצער פעריאָדע. ביי איהם אין די אויגען האָט עס אפילו אלס לעגענדע ניט פארדיענט קיין פּלאץ אין דער "געשיכטע פון אידען", וועהרענד אין אנדערע פּלעצער האָט ער פיעל געביטן אויף אמת'ע לעגענדען וואָס האבען זיך ארומגעטראגען צווישען פאָלק.

מאנכע קריטיקער ניסען אויס זייער נאָנצע גאָל אויף מרדכי'ן דערפאר וואָס ער האָט זיך זיך אזוי שטארק איינגעפשנט אין האָט איהר דעם גרויסען פארגע־ניגען, מיט מען אפילו זאָגען, דאָס גרויסע גליק צו ביילעבען דעם ארגאניזירטען פורים פארגאנואל אין תל אביב, אדער די ניט ארגאניזירטע. און דאריבער נאָך שעהנערע און פריידיגערע, פורים מארשען פון די אידישע מאסען אין ירושלים, חיפה טבריה א. ר. ג. דאן זעהט איהר בחוש ווי אזוי דער נשמה'דיגער ברען פון אונזער אויפלעבונגס־אידעאל אין זיין פארוויר־קונג, האָט צושמאלצען און געבראכען דאָס גלות אייז, וואָס האָט באלד צוויי טויזענט יאָהר געדריקט און געשטיקט אונזער ברענענדיגע לוסט צו פרייד, אונ־זער שטארקען לעכצען צו פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט, און אונזער גלעג־צענדע פעהיגקייט צו פארבראָגען און זיך פרעהען ווי פרייע מענשען.

די שמחה אין ארץ־ישראל לכבוד פורים איז ניט סתם א שמחה "לכבוד יום טוב". לכבוד דעם וואָס דו קענסט ארויס אין גאר אריין מיט א מאסקע, וועהרענד אין שטוב וואָרט אויף דיר א זאַטע פורים־דינע סעודה.

דאָס איז די שמחה פון א זייט טוי־זענטער יאָהרען געפאנגענעם און אין קיי־טען געקאָוועטען פאָלק, וואָס האָט זיך ענדליך באפרייט פון זיין תפיסה און פון די קייטען, און עס יאָגט זיך צו אויסזו־כען און געפינען זיין פארלוירען גליק.

דאריבער איז דאָ דער יום טוב פורים אזוי עניג פארבונדען מיט דעם גאולה גע־דאנק און מיט דער ארבייט פאר גאולת הארץ, וועלכע איז דער פונדאמענט פון גאולת־העם.

און דאריבער איז דאָ די שמחת פורים אזוי אלגעמיין ברייטענד. אזוי נשמה'דיג שעהן, אזוי הארציג זיס.

בלויז צוליעב דעם פארגעניגען פון די אידישע ימים טובים אליין איז ווערט פאר א אידן צו זיין אין ארץ ישראל.

די אידישע פרוי, אין אונטערשייד פון אנדערע פרויען אין אריענט, האָט אימער געשפּיעלט א געוויסע ראָליע אין לעבען. זי האָט אימער געהאָט צו זיך די אכטונג פון די געזעלשאפט, און מען האָט זיך צו איהר באצוגען מיט אָנזעהן. ווען מען פארגלייכט די לאגע פון דער אידי־שער פרוי אמאָל מיט דער לאגע פון די איבעריגע פרויען פון אריענט, קען מען זיך ניט אָפּוואונדערען ווי אזוי דאָס איז נאָר מעגליך געווען. די אריענטאלישע פרוי איז געווען און איז נאָך ביי פיעלע אריענטאלישע פעלקער יעצט — ניט מעהר ווי א שקלאפין. דער מאן האָט גע־קענט טאָן מיט זיין פרוי, וואָס זיין הארץ גלוסט, זאָגאר טויטען, און עס איז ניט געווען ווער עס זאָל איהם דאריין שטערען. די פרוי האָט קיינע רעכט ניט געהאָט און איז געווען ניט מעהר ווי איהר מאנ'ס באדינערין. די אידישע פרוי אָבער איז שוין צו יענער צייט באטראכט געווען אלס א מענש, וועלכער האָט געוויסע רעכ־טען איבער זיך.

די אידישע פרוי איז דערפאר געווען איבער די גרעסטע פאטריאטין. איהר לעבע צו איהר פאָלק איז געווען זאָגאר גרעסער ווי די ליעבע וואָס איהר מאן האָט געהאָט צו זיין פאָלק, און אונטער קיי־נע אומשטענדען האָט זי איהר אָפּשטאר־מונג ניט פארגעסען און איהר פליכטס באַוואוסטזיינקייט ניט אויפגעגעבען.

עס קען זיין, אז ס'איז נאָר מיין אייי־גענע השערה. אבער אָט דיזע באַראַכטע־ריסטיק פון דער אידישער פרוי איז עס פאראייביגט געווארען אין דעם פורים יום טוב. דוקא דערפאר, וואָס אסתר איז געווארען א מלכה, די העכסטע שטופע צו וועלכע א פרוי קען דערגרייכען, און דוקא דערפאר, וואָס די דאָזיגע גדולה האָט איהר ניט געמאכט פארגעסען איהר אפשטאמונג, איז זי גרוים געווארען אין די אויגען פון פאָלק, און איז געשטעלט געווארען אלס מאָדעל פון איבערגעבענ־קייט צום פאָלק.

נאָך ביי דעם היינטיגען טאָג זעהען מיר, ווי פיים ווערט נאָר איינער דערהוי־בען צו א געוויסער געזעלשאפטליכער שטעלונג הויבט ער אָן צו פארגעסען זיין אפשטאמונג און ספּעציעל זיין פאָלק. אפילו אין דער יעצטיגער צייט, ווען מענ־שען האָבען זיך מעהר אדער ווייניגער צו־געוואוינט צו פרייהייט, ווען מענשען האָבען זיך אויסגעלערענט צו זיין שטאָלץ מיט זייער „איך", האָט דער איד נאָך אלץ ניט דערגרייכט די מדרגה פון שטאָל־צירען מיט זיין אפשטאמונג. מען קען ברענגען טויזענט און איינס ביישפּיעלע פון היינטיגע צייטען, ווי אידען זוכען מיט אלע מעגליכקייטען אָפּצוואוישען פון זיך זייער אידישע אנגעהעריגקייט, אזוי גלייך נאָר ווי זיי ארבייטען זיך ארויף. אמת, עס זענען פאראן שוין פיעלע, וועלכע ערקלעהרען שטאָלץ, אז זיי זענען פון אידישער אפשטאמונג, אבער מען דאַרף ניט פארגעסען, אז יעצט איז די צייט פארט אן אנדערע.

אין די אמאָליגע צייטען אבער האָט עקאָנאָמישע, פּאָליטישע אדער סאָציאַלע דערהויבענקייט פון דעם אידישען יחיד געמיינט א פארלוסט פאר'ן אידישען פאָלק. דער דאָזיגער יחיד איז מעהר־סטענס אויעף אינגאנצען פון זיין פאָלק, ווער רעדט נאָר, אז איינער איז דערהוי־בען געווארען צו דעם העכסטען אמט פון א מדינה, דאן האָט ער מעהרסטענס זי־כער ניט געוואָלט הערען פון זיינע ברי־דער און שוועסטער.

אנדערש איז אבער דער פאל געווען מיט אסתר'ן. זי וועלכע איז ניט מעהר געווען ווי אן ארים מיידעל, וואָס האָט זיך ערצויגען אין הויז פון א פעטער, און ווען זי איז, דורך דעם שיקזאל געצוואונ־גען דערהויבען, געווארען צו ווערען זי פרוי פון איינעם פון די מעכטיגסטע קע־ניגען פון יענער צייט, האָט זי איהר אָפּ־שטאמונג ניט פארגעסען, ערשטען סיגנאל פון געפאהר פאר איהר פאָלק, פאר איהרע ברידער און שוועס־טער, האָט זי אום קיין זאך ניט געקי־מערטאון אין גרייט געווען זיך מוסר נפש צו זיין פאר'ן כלל.

און ווי אזוי האָט אסתר עס דורכ־געפיהרט? אויף קיין פאל ניט ווי יהודית פון דער משה האלאפערניס האָט געטאָן. שטאָלץ האָט זי זיך אויפגעשטעלט און ערקלעהרט איהר אָפּשטאמונג, שטאָלץ האָט זי ערקלעהרט, אז די געפאהר וואָס שוועבט איבער איהר פאָלק איז אויך איהר געפאהר, אז דער אויסראָטונג פון איהר פאָלק איז אויך אויסראָטונג פון איהר פאָלק. „אויב איך האָב איינזעהן אין קעניג'ס אויגען, בעט איך מיין לעבען און דאָס לעבען פון מיין פאָלק, ווייל מיר זענען איבערגעגעבען געווארען צו אויסראָטונג און פארניכטונג", און שוויינען קען זי ניט.

אסתר איז געווארען דעם קעניג'ס פרוי ניט דערפאר, וואָס זי האָט געוואָלט מיט איהר שעהנקייט געווינען עפּעס פאר זיך אדער פאר איהר פאָלק, ניט דורך פערזענליכע אמביציעס, נאָר דורך צוואונג און ניט. דורך שעהנקייט האָט זי געזוכט נאכהער דאָס לעבען פון איהר פאָלק צו געווינען.

ווען מרדכי האָט איהר דער־מאנט אויף איהרע פליכטען, האָט זי מיי־טיג אויסגעפילט די שליחות, און פון איהר פאָלק אנערקענונג געקראָגען. עס איז די אנערקענונג, אז די אידישע פרוי פאר־נעסט ניט איהרע פליכטען, און איז גרייט צו טאָן איהר חוב פאר איהר פאָלק.

דער פורים יום טוב איז דערפאר דער יום טוב פון דער אידישער פרוי אין אנערקענונג פון איהר גרייטקייט צו די־ענען איהר פאָלק אין יעדער צייט און אונטער אלע אומשטענדען.

די אידישע פרוי, אין אונטערשייד פון אנדערע פרויען אין אריענט, האָט אימער געשפּיעלט א געוויסע ראָליע אין לעבען. זי האָט אימער געהאָט צו זיך די אכטונג פון די געזעלשאפט, און מען האָט זיך צו איהר באצוגען מיט אָנזעהן. ווען מען פארגלייכט די לאגע פון דער אידי־שער פרוי אמאָל מיט דער לאגע פון די איבעריגע פרויען פון אריענט, קען מען זיך ניט אָפּוואונדערען ווי אזוי דאָס איז נאָר מעגליך געווען. די אריענטאלישע פרוי איז געווען און איז נאָך ביי פיעלע אריענטאלישע פעלקער יעצט — ניט מעהר ווי א שקלאפין. דער מאן האָט גע־קענט טאָן מיט זיין פרוי, וואָס זיין הארץ גלוסט, זאָגאר טויטען, און עס איז ניט געווען ווער עס זאָל איהם דאריין שטערען. די פרוי האָט קיינע רעכט ניט געהאָט און איז געווען ניט מעהר ווי איהר מאנ'ס באדינערין. די אידישע פרוי אָבער איז שוין צו יענער צייט באטראכט געווען אלס א מענש, וועלכער האָט געוויסע רעכ־טען איבער זיך.

די אידישע פרוי איז דערפאר געווען איבער די גרעסטע פאטריאטין. איהר לעבע צו איהר פאָלק איז געווען זאָגאר גרעסער ווי די ליעבע וואָס איהר מאן האָט געהאָט צו זיין פאָלק, און אונטער קיי־נע אומשטענדען האָט זי איהר אָפּשטאר־מונג ניט פארגעסען און איהר פליכטס באַוואוסטזיינקייט ניט אויפגעגעבען.

עס קען זיין, אז ס'איז נאָר מיין אייי־גענע השערה. אבער אָט דיזע באַראַכטע־ריסטיק פון דער אידישער פרוי איז עס פאראייביגט געווארען אין דעם פורים יום טוב. דוקא דערפאר, וואָס אסתר איז געווארען א מלכה, די העכסטע שטופע צו וועלכע א פרוי קען דערגרייכען, און דוקא דערפאר, וואָס די דאָזיגע גדולה האָט איהר ניט געמאכט פארגעסען איהר אפשטאמונג, איז זי גרוים געווארען אין די אויגען פון פאָלק, און איז געשטעלט געווארען אלס מאָדעל פון איבערגעבענ־קייט צום פאָלק.

נאָך ביי דעם היינטיגען טאָג זעהען מיר, ווי פיים ווערט נאָר איינער דערהוי־בען צו א געוויסער געזעלשאפטליכער שטעלונג הויבט ער אָן צו פארגעסען זיין אפשטאמונג און ספּעציעל זיין פאָלק. אפילו אין דער יעצטיגער צייט, ווען מענ־שען האָבען זיך מעהר אדער ווייניגער צו־געוואוינט צו פרייהייט, ווען מענשען האָבען זיך אויסגעלערענט צו זיין שטאָלץ מיט זייער „איך", האָט דער איד נאָך אלץ ניט דערגרייכט די מדרגה פון שטאָל־צירען מיט זיין אפשטאמונג. מען קען ברענגען טויזענט און איינס ביישפּיעלע פון היינטיגע צייטען, ווי אידען זוכען מיט אלע מעגליכקייטען אָפּצוואוישען פון זיך זייער אידישע אנגעהעריגקייט, אזוי גלייך נאָר ווי זיי ארבייטען זיך ארויף. אמת, עס זענען פאראן שוין פיעלע, וועלכע ערקלעהרען שטאָלץ, אז זיי זענען פון אידישער אפשטאמונג, אבער מען דאַרף ניט פארגעסען, אז יעצט איז די צייט פארט אן אנדערע.

אין די אמאָליגע צייטען אבער האָט עקאָנאָמישע, פּאָליטישע אדער סאָציאַלע דערהויבענקייט פון דעם אידישען יחיד געמיינט א פארלוסט פאר'ן אידישען פאָלק. דער דאָזיגער יחיד איז מעהר־סטענס אויעף אינגאנצען פון זיין פאָלק, ווער רעדט נאָר, אז איינער איז דערהוי־בען געווארען צו דעם העכסטען אמט פון א מדינה, דאן האָט ער מעהרסטענס זי־כער ניט געוואָלט הערען פון זיינע ברי־דער און שוועסטער.

אנדערש איז אבער דער פאל געווען מיט אסתר'ן. זי וועלכע איז ניט מעהר געווען ווי אן ארים מיידעל, וואָס האָט זיך ערצויגען אין הויז פון א פעטער, און ווען זי איז, דורך דעם שיקזאל געצוואונ־גען דערהויבען, געווארען צו ווערען זי פרוי פון איינעם פון די מעכטיגסטע קע־ניגען פון יענער צייט, האָט זי איהר אָפּ־שטאמונג ניט פארגעסען, ערשטען סיגנאל פון געפאהר פאר איהר פאָלק, פאר איהרע ברידער און שוועס־טער, האָט זי אום קיין זאך ניט געקי־מערטאון אין גרייט געווען זיך מוסר נפש צו זיין פאר'ן כלל.

און ווי אזוי האָט אסתר עס דורכ־געפיהרט? אויף קיין פאל ניט ווי יהודית פון דער משה האלאפערניס האָט געטאָן. שטאָלץ האָט זי זיך אויפגעשטעלט און ערקלעהרט איהר אָפּשטאמונג, שטאָלץ האָט